ідей природного права, що дозволяє суддям при вирішенні конкретних справ керуватися загальнолюдськими принципами добра і справедливості. Такий підхід дозволяє приймати рішення всупереч чинного законодавства якщо його норми діють всупереч праву і справедливості. Вітчизняна наука розглядає поняття «правова держава» як ознаку держави і не тлумачить його як базовий принцип права.

Водночас загальні принципи і законодавчі норми мають ніби двоякий зв‘язок. Так, будь-який закон ґрунтується на універсальних правових принципах, у протилежному випадку він не буде сприйнятий у соціальному середовищі, оскільки не буде йому зрозумілим. З іншого боку, відсутність відповідної норми права, необхідної для вирішення тієї чи іншої правової проблеми, робить цілком виправданим безпосереднє використання певного юридичного принципу [3, с. 113].

Відтак приходимо до висновку, що в праві країн романо-германської правової сім’ї та України виділяють однакові загальнотеоретичні принципи права але їх тлумачення відрізняються, так як базуються на різних доктринах – природного права і позитивізму відповідно. Принципи права в країн романо-германської правової сім’ї мають не тільки важливе теоретичне але і практичне, правозастосовне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
2. Головатий С. Верховенство права, або ж правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки. *Право України*. 2010. № 5. С. 64 -76.
3. Задорожний Ю. А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім’ї та Україні : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 173 с.

НАПРЯМ 4. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Емілія ДМИТРЕНКО
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність питань захисту прав суб'єктів фінансових правовідносин за сучасних умов обумовлена важливістю їх дослідження через наявність проблем, пов'язаних з організацією такого захисту. У період воєнного стану, який було запроваджено 24.02.2022 р. у зв'язку зі збройною агресією рф проти України, зазнав суттєвих змін правовий статус суб'єктів фінансових правовідносин, що безпосередньо вплинуло на захист їх прав.

Варто зазначити, що характерною ознакою та особливістю регулювання питань захисту прав суб'єктів фінансових правовідносин в умовах воєнного стану є та, що за цих умов виникає дуже багато нових негативних викликів і загроз, які певним чином ускладнюють а іноді й унеможливлюють цей захист. Це, насамперед, пов'язано із нанесеними збитками та завданою матеріальною шкодою державі як суб'єкту фінансових правовідносин. За оцінками Національного банку України (далі – НБУ), прямі втрати лише матеріальних активів та інфраструктури України через повномасштабне вторгнення рф станом на початок квітня 2023 р. складали майже 140 млрд доларів США [1]. Іншою проблемою, яка пов'язана із попередньою, є матеріальні втрати юридичних та фізичних осіб, які через зазначене здебільшого втрачають можливість бути платниками податків і навпаки потребують фінансової підтримки від держави. Так, лише за січень-березень 2023 р. з державного бюджету України (далі – держбюджету) було спрямовано 25,8 млрд грн на соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини [2].

Аналізуючи проблеми захисту прав фізичних осіб як суб'єктів фінансових правовідносин під час воєнного стану, не можна оминути увагою й інші питання, які впливають на реалізацію ними своїх прав. Мова йде насамперед про зростання рівня безробіття (до 24,5 відсотків), зниження реальної заробітної плати (на 21,1 відсоток), на що звертає увагу Міжнародний валютний фонд [1] та про масову міграцію громадян України як усередині держави, так і за її межами. Так, за оцінками НБУ, понад 7 млн. українців виїхали за кордон або стали внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) [4]. Отже, як бачимо, має місце зменшення платників податків.

Безумовно, зазначене безпосередньо впливає на обсяги внутрішніх джерел фінансування заходів, пов'язаних із веденням військових дій через військову агресією рф. Вони (в основному податкові надходження) у 2022 р. покривали лише 40 відсотків державних витрат [1, 2] і спрямовувалися на фінансування потреб Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та на соціальну допомогу ВПО і незахищеним громадянам. Проблемним питанням є те, що для фінансування

решти видатків залучалися зовнішні надходження (гранти, запозичення). У зв'язку з цим потрібно уже мову вести про іншу проблему – потребу захисту фінансових інтересів держави через великий обсяг зовнішніх запозичень та відповідно дефіциту держбюджету, який у 2022 р. склав 911,1 млрд гривень [2].

Якщо порівняти зазначене із показниками 2023 року, то видатки на безпеку й оборону у цей період складатимуть 50 відсотків видатків держбюджету. До того ж у результаті додаткових військових витрат при зменшенні внутрішніх надходжень до держбюджету також буде мати місце його дефіцит обсягом більш як 1,7 трлн гривень, що покриватиметься за рахунок запозичень [5]. За оцінками МВФ, збільшення бюджетного дефіциту у 2023 р. призведе до збільшення потреб у зовнішньому фінансуванні на 9,5 млрд доларів США. Зважаючи на викладене, більшість видатків у 2023 р. фінансуватимуться за рахунок зовнішніх надходжень. Їх обсяг (57 млрд. доларів США) за оцінками МВФ обумовлений першочерговим фінансуванням потреб оборони і свідчить про низьку платоспроможність України [3].

За таких обставин МВФ для підписання нової програми фінансування зобов'язав Україну виконати низку вимог. Серед них: розробити план дій із запобігання та погашення заборгованості за деякими видами державних видатків; прийняти зміни до податкового законодавства. Щодо останнього, то рекомендації МВФ стосувалися повернення до довоєнного стану податкового адміністрування, зокрема, скасування мораторію на податкові перевірки, скасування спеціальних положень використання спрощеної системи оподаткування, забезпечення ефективного та повноцінного застосування реєстраторів розрахункових операцій у закладах роздрібної торгівлі [3]. Для виконання цих та інших зобов'язань Україна підготувала Лист про наміри і Меморандум про економічну та фінансову політику, в яких зобов'язалася якнайшвидше виконати вимоги МВФ, зокрема, відновити довоєнний стан податкового адміністрування. Як результат – 31.03.2023 р. Рада виконавчих директорів МВФ затвердила нову чотирирічну програму для України «Механізм розширеного фінансування» обсягом 11,6 млрд спеціальних прав запозичень (15,6 млрд доларів США) та уже надала Україні перший транш фінансової допомоги еквівалентом 2,7 млрд доларів США. Позитивним слід відзначити те, що кошти буде спрямовано на покриття дефіциту держбюджету, на фінансування пріоритетних соціальних видатків і максимальну мобілізацію податкових надходжень, а також на проведення структурних реформ [3]. Оскільки ризики від прийняття цих та інших рішень є великими, то, безперечно, будуть мати місце як позитивні, так і негативні наслідки таких рішень, що вплине на захист прав суб'єктів фінансових правовідносин.

Цілком очевидним є те, що за умов ведення воєнних дій виникла необхідність змінити окремі норми Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) з метою захисту прав суб'єктів фінансових правовідносин у цей час. Зокрема, під час воєнного стану не застосовуються норми статті 23 БКУ щодо обов'язковості погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (відповідною комісією Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради) рішення Кабінету Міністрів України (Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації, виконавчого комітету

відповідної місцевої ради) про перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету, передачу бюджетних призначень. Також у цей період не застосовуються статті 59-61 та 80 БКУ відповідно у частині дотримання термінів подання місячної і квартальної звітності про виконання держбюджету, річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України та подання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Іншою особливістю внесених змін є та, що на період дії воєнного стану або здійснення заходів загальної мобілізації до окремих суб'єктів бюджетно-процесуальних правовідносин не застосовуються такі заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, як: зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань (пункти 2-4 частини першої статті 117). Ці зміни стосуються як розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сектору національної безпеки і оборони, так і розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану. Також важливою гарантією для захисту прав юридичних осіб як суб'єктів фінансових правовідносин у період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення (скасування) є та, що якщо у них виникла прострочена заборгованість перед державою за кредитом (позикою), залученим державою або під державну гарантію, а також за кредитом з бюджету, то пеня та інші штрафні санкції не нараховуються [6].

Важливо зазначити, що на захист прав суб'єктів фінансових правовідносин також спрямовані зміни у механізмі виконання державного та місцевого бюджетів під час воєнного стану. Так Державна казначейська служба України у цей період має право у разі припинення діяльності органів місцевого самоврядування зберігати залишки коштів місцевих бюджетів (тимчасово, до скасування воєнного стану) на рахунках таких місцевих бюджетів, відкритих у Державній казначейській службі України, до прийняття рішення щодо їх спрямування та використання [7].

Отже, зважаючи на викладене, важливим завданням правового забезпечення захисту прав суб'єктів фінансових правовідносин у воєнний період є прийняття своєчасних та ефективних законодавчих рішень. Його реалізація сприятиме стабільності фінансової системи України, забезпеченню належного фінансування сфери безпеки й оборони, а, отже, – захисту прав суб'єктів фінансових правовідносин. Вирішення цього завдання має важливе практичне значення, відтак є перспективним напрямом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення 27.04.2023).

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk (дата звернення 28.04.2023).

3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: https://www.imf.org (дата звернення 28.04.2023).

4. Ресурси України для фінансової стабільності під час війни та відбудови. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/22/686099/ (дата звернення 29.04.2023).

5. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text (дата звернення 28.04.2023).

6. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України : Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#n27 (дата звернення 01.05.2023).

7. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#n9 (дата звернення 01.05.2023).

Ігор ГАЛІАХМЕТОВ

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Чинна Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695, є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців. Її актуальні положення посилені у результаті внесення змін до законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій у 2022 році.

Провідною обставиною застосування новел у законодавстві України є необхідність формування осучаснених правових механізмів здійснення інвестиційної діяльності в умовах відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України. Процес відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, – це «комплекс першочергових організаційних, фінансових та інших заходів, що спрямовуються на прискорене відновлення об’єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об’єктів житлового та громадського призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб’єктів господарювання» (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про засади державної регіональної політики»).

План заходів з реалізації зазначеної Державної стратегії складається із середньострокових правових, організаційних, інституційних та інших заходів,